

Анатолій Поповський
доктор філологічних наук, професор
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро

КРУТОСЛІВ'Я У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Питання розвитку української мови та культури було і є на сьогодні відкритим і вельми заполітизованим. Долаючи шалений спротив заповзятих як зайшлих, так і своїх прихильників «руського мира» за ці тривалі роки державотворення, Верховна Рада України врешті-решт 2019 року спромоглася таки проголосувати за давноочікуваний українцями новий закон про мову. Але схвалити його – це одна річ, а створити для нього реальні умови впровадження в життя – інша. Справу добру зроблено й пущено на самоплив: забули керманичі про те, що реалізація його вимагає не тільки проголошення, а й вельми ретельного контролю за виконанням і конкретного юридичного захисту.

Демократична українська людність, незважаючи на численні офіційні й неофіційні та репресивні дії щодо заборони рідної мови царською Росією і СРСР, понад три з половиною століття веде боротьбу за право повноцінного розвитку української мови та культури. Сучасне покоління є яскравим свідченням тих успадкованих тривалих колонізаційних асимілятивних впливів русифікації та європейської орієнтації в сьогоденному глобалізаційному світі: за радянських часів культивували російську мову, а в суверенній Україні заходилися активно впроваджувати англійську, а про українську, як влучно визначав Т.Шевченко: «Дастьбі...Колись будем і по-своєму глаголить, як німець покаже та до того й історію нашу нам розкаже...»[1, 260].

У суверенній Україні про загрозу мовного засмічування іноземними запозиченнями, деформацією українських прізвищ та продукування своїх мовних покручів постійно застерігають провідні мовознавці – П.Гриценко, Я.Винницький-Радевич, Л.Масенко, О.Пономарів, О.Сербенська, науковці – Н.Вірченко, В.Явір; діячі культури – В.Карпенко, В.Крищенко, А.Матвієнко, О.Скрипка, Л.Ніцой, В.Яворівський; народний депутат України Олег Медуниця; педагоги середніх і вищих навчальних закладів та ін. Але реакція на це державних мужів лишилася байдужою, як у байці І.Крилова «Кіт і кухар».

Методи асиміляції численних етносів колишнього СРСР щоденно удосконалюються ідеологами Кремля та їхніми сучасними поплічниками-п'ятиколонниками в українському суспільстві. Така собі розважальна *штенсельо-тарапуньківщина*, виплекана радянськими діячами культури міцно вкоренилася в практиці українських засобів масової інформації – телебаченні, радіо, пресі й породила мовний паралелізм – благодатний ґрунт для суржика. Більше того, працівники ЗМІ замість того, щоб пропагувати висококультурні зразки українського літературного мовлення, здебільшого самі порушують мовно-літературні норми української мови, а запрошені – тим паче.

Чого варті тільки мовні перлиночки в передачі «круто ведучої» Українського радіо Марини Куликової з директором проекту «Інкубатор» Євгенією Клепою 26.09.2017 р.: *«Не всі слухачі наші такі круті...у кого виникла крута ідея,...громадянська позиція – це круто, модно, ...а зараз розкажіть про круті проекти,.. це дуже крута практика»,...у мене є крута ідея, або в передачі «На відстані кліпу» 4.06.2017 р.: «Цифрова криптовалюта – це дуже круто...Ну да. Це дуже круто!.. Слухачі зрозуміли, що це круто... Це крута фішка bitcoin...»; «...я сідаю й не працюю, а кайфую (Укр.радіо, 16.11.2017). Продукує цю лексичну одиницю також і періодика: Стоїть сцена, грає місцева група, або лунає вальс, під який місцеві дідусі і бабусі танцюють. Причому, дуже круто, бо там (в північній Італії. – А.П), всі пенсіонери ходять на танці (Українське слово, № 42, 18-24. 10, 2017, с. 11). На Донбасі є дві специфічні групи населення, які можна умовно назвати «ватниками» і «фраками» (або «малиновими піджаками», був такий*

«спецодяг» бізнесменів-нуворишів, усіляких **крутих**, кримінальних і напівкримінальних елементів у 90-ті роки минулого століття). [Шлях перемоги, № 38, 17 вересня 2014, с. 4]. Культивують це слівце й письменники, наприклад, С.Жадан: *Вийшла **крута** пісня «Колискова»* (Укр. радіо, 17.04.2018).. І таке крутослів'я легко засвоюється слухачами, від чого й занепадає рівень культури мовлення нашого суспільства, бо відсутній належний контроль за чистотою ефірного мовлення. Ще показовішим є усне мовлення керівних працівників медицини: *«...апарат іскусвенної нирки,..общий аналіз крові,..щоб подивитися сосуди,... ілі подагра, ілі нефрїт,... зачастую прекращаються болі* (Укр. радіо, 25.09.2017) тощо; спорту, де також не все гаразд з українською мовою як серед спортсменів, так і їхніх тренерів, наприклад: генеральний тренер з плавання Андрій Глазков утнув таке: *«...у плаванні досягають успіху діти більшого віку»* (Укр. радіо, 27.10.2017). *«Далі Кличко звернувся до фанатів, назвавши їх **крутими**. Цікаво, у чому їхня «**крутизна**». Адже перед боєм ледве не всі вболівальники зустріли Володимира принизливим свистом* [Шлях перемоги, № 18, 2017, с. 8]. Але вже з'являється й втішна інформація, що *«Усик дал самое краткое интерв'ю в мире: зато на украинском языке»* (Укрспорт, 30.01.2021).

Навіть школярам радіоведучі рубрики «Школяда» Андрій Дубич і Катерина Зайцева нав'язливо радять *«мандрувати дуже **круто!**»* (Укр. радіо, 30.12.2016) і слухати *«Дошку **приколь-коль-кольних новин**»*. Не відстають у цьому плані й працівники української реклами в інтернеті, на білбордах: *«**Крутий** жіночий парфум зі знижкою. Вже кінець розпродажі»* (26.12.2019). Безтямно калькуються з російської мови слова й словосполучення, як-от: *«...чи не **розпахуються** кургани»* (Обл. радіо, м. Дніпро, 26.11.2017); *«приглашать в качестве почетных гостей»* - *«...запрошували в **якості** почесних гостей»* (Укр. радіо, 06.01.2017) замість *«запрошували як почесних гостей»*. *«Якщо навіть особисто Олександр Щербаков і не підписував смертні вирокі під час репресій (у що теж важко повірити), то, безумовно, так чи інакше був дотичним до них в **якості** партсекретаря (зам. **як партсекретар**) та вправного представника сталінської машини-м'ясорубки, яка перемолола мільйони українців [1, 3]; ...в **якості** прикладу (як приклад / для*

*прикладу) він назвав графік реформ (Укр. радіо, 29.01.2011), ... прийнято в якості повноправного члена ЮНЕСКО (Укр. радіо, 15.10.2017), ... інститут зберегти в якості освітнього центру (Дніпропетровське обласне радіо, 17.10.2017). Грішать в цьому плані також і поети: Лариса Петрова допускає таке: **В якості гостей** були присутні... замість **як гості**... (Укр. радіо, 18.04.2018); медпрацівники: *Рослинно-вітамінний комплекс природного походження Геровітал Др. Тайсс Плюс ідеально підходить в якості додаткового джерела вітамінів і мінеральних речовин, забезпечує оптимальний вітамінний баланс, прискорює одужання після хвороб* (Укр. радіо, 16.02.2021). Або ось таке оголошення в трамваї першого маршруту м. Дніпро в день святкування працівників побуту «День Быта»: ...«запрошуємо відвідати наші **вкуснощі**» (зам. запрошуємо скуштувати смачні ласощі). Як зразок мовної розгнужданості подаю діалогічний коментар огляду книжкової преси: ...**нам пофіг**, ...**нам надають по сраці**, ...**крутий чувак**, ...**в нього слабка дихалка**, ...**він жуток** саркастичний, ... **він зміг пересратися** з усіма, ...**чувак читав реквієм Ахматової** (Укр. радіо, 15.04.2018) і т.п. А вчена «*братія мовчить собі, витріщивши очі, може так і треба?!*» [1, с.180]. А тим часом мовленнєва пошесть на блотні й модні словечка та іноземні запозичення розповзаються серед різновікового населення, витісняючи усталені літературні норми питомої лексики. Шарахаємося в братні обійми то російської мови, а тепер – англійської, не дбаючи про ґрунтовне опанування граматичних основ української мови. То ж і не дивно, що через байдужість до інтелектуального рівня комунікативного дискурсу в полікультурному просторі мовленнєвих новацій сучасних ЗМІ і побутовому мовленні набули поширення такі лексичні одиниці північного сусіда, як *блін, кароче, тіпа, пахан, чувак, чувіха, тьолка, казьол, женищина, мужчина, мент, ментовка, обалденная риба, кльово, прикольно, предки, давай, чефір, хавать, бузить, трахать*, а також іноземні запозичення: *батл, вікенд, шоу, супер, інтерактивно, інклюзив, інклюзії, квест, креативно, плейов, моніторити, драйвово, кайф, кайфувати, хіти* і т.п., наприклад, у контексті: Макс Прудеус (радіо «Культура» 05.07.2017) коментує твори молодих музикантів: «**Прикольні емоції! Крута акустика!**»...Марина Куликова в спілкуванні з Дмитром Сусловим*

(рубрика «На відстані кліпу»): *«Особливо це круто!.. То справді оце круто! Класна штука! В-а-а-а-у-у-у»* (Укр. радіо, 08.05.2017). *«...як зазначила креативний продюсер Сінкевич, 10 років роботи над книгою про ріку Дністер – це круто!»* (Укр. радіо, 29.09.2017). Під стать Марині Куликовій і Олеся Ласкава з набором модних словечок, як-от: *Заборонити, блін, законодавство..., класно ставити широкі цілі..., математика ніфіга не стоїть..., програми прикольні, да..., вони є прігерами..* (Укр. радіо, 27.03.2018). Те ж саме спостерігаємо і в мовленні радіоведучих рубрики «Сьогодні зранку» Богдана Буткевича і Христини Стець: *...ніфіга собі! ...не приколюй!.. українці щороку стають креативнішими* (Укр. радіо, 5.04.2018); або й таке: *... держава стимулює творчість і креативність кіномитців* (Укр. радіо, 16.01.2021) та інших радіо мовців: *...шукаєм творчих, креативних людей* (Укр. радіо, 09.10.2017). *...креативний талант* (Укр. радіо, 16.10.2017), де творчість і креативність мають одне смислове значення. *Відверто, оперативно, драйвово!* (Укр. радіо, 16.10.2017). *Працюй драйвово, відпочивай драйвово!* (Укр. радіо, 11.02.2017). *Лови драйв за гончарним кругом* (Укр. радіо, 04.04.2018)...*вперше батл! Неймовірне видовище, шоу!* (Укр. радіо, 10.11.2017). А ось ще зразок мовлення з ефіропроекту «Війна і мир» з участю журналіста Майкла Щура і ведучих Юрія Макарова та Євгена Степаненка.: *«Я вірю цьому хлопцю. Він крутий... Наш глядач не такий просунутий, кльовий... Він скаже, блін, я бачу: цей краде і на крові наших хлопців купує джипи* (Укр. радіо, 11.11.2017). *Дуже кльово робити такий проект для села* (Укр. радіо, 20.11.2018); *...вирішувати за допомогою інклюзії ...інклюзивний простір бібліотеки* (Укр. радіо, 31.01.2021). І такої словозливної крутизни та інших мовних покручів, граматичних, стилістичних огріхів, матюччя й глузування з української мови можна наслухатися достатньо, уважно прислухаючись до радіо і телепередач, буденних розмов у громадському транспорті. То ж така «прикольно-драйвова культура» буде процвітати у ЗМІ до тих пір, поки працюватимуть там такі далекі від культури працівники, як В'ячеслав Соломко, якого нарешті відсторонили від ведення ефірів за висміювання української мови і використання у відео рідко вживаних українських слів у порівнянні з російськими аналогами: “залупівка -

бабочка”, “*яйко-сподівайко – киндер сюрприз*”, “*цюцюрковий злодіяка – аноніст*”, “*гепи – жопа*”, “*пістон – член*”. То ж і не дивно, що інтернет рясно публікує такі «суперважливі кльовоінтелектуальні новини» недержавною мовою, як-от: «*Сердюкова бесстыдно выставила свою ”гордость в декольте на кючках“: «Уберите детей от экрана». Галкин случайно обронил “плохое слово” при маленькой дочери, Пугачева не простит: «Это каное-то..». Никитюк в мини-бикини впечатлила формами перед дзеркалом: «Божественно хороша». Счастливого Горбунова застукали в компании молодой красотки, Осадчей это не понравится...»*. Сын Софии Ротару показывает знак ”пис“ пальцами (Інтернетновини, 31.01.2021) і т.п. Або тиражує «приколи» українською мовою такі рубрики: «*Приколи: З життя тварин*»; *Приколи: Нова мода*; *Приколи: «Котячий вісник*»; *Приколи: «Підбірка закадрових знімків»* і т. п.

Русифікація українського населення за часів московії та радянщини впродовж трьох з половиною століть зробила свою чорну справу. І хоч Україна вийшла зі складу російської імперії ще 27 років тому, але імперія не вийшла зі складу України. Вона залишила тут свій «язик», а також церкву, театри, школи, ЗМІ, топоніміку й агресивну п'яту колону «руського мира», окупувала Крим, Донеччину і всупереч усім міжнародним угодам веде війну на сході України. Внаслідок тривалої асиміляції в свідомості певних прошарків сучасного покоління українців міцно вкоренився суржик, всюди суцільний матюк як у живому народному мовленні, так і в ЗМІ, художній і науковій літературі. А відтак мусимо ж нарешті реагувати на застереження, висловлене видатним українським мовознавцем ХІХ ст. П.Житецьким про те, що «русифікація збільшить кількість розумових калік».

Апатія державотворчої еліти до усталених віками етичних літературних норм усного і писемного мовлення сприяє тільки деградації української культури. І це стосується не тільки української мови, а й сучасної української пісні, музичних творів, кіно, радіо, телебачення. Постає нагальна потреба викорінення цього негативного явища таким охоронно-правовим статусом, який би ретельно оберігав чистоту мови і мав правові санкції захищати її від будь-яких посягань,

застосовуючи штрафні санкції, як це спостерігаємо в країнах Прибалтики, Польщі, Угорщини, Франції, Чехії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Тарас. Кобзар / Тарас Григорович Шевченко. – К.: Держвидав художньої літератури, 1956. – 591 с.